

МИСТЕЦТВО МОЛОДИХ — 2007

Щороку Академія мистецтв України провадить акцію під такою назвою, присвячену усім видам мистецтв: образотворчому, музичному, кіно, театру. Цього разу 18–21 жовтня 2007 р. в Коломиї на базі Обласного музично-драматичного театру ім. І. Озаркевича відбулося чергове засідання відділення театрального мистецтва АМУ. Його надзавдання — обмін досвідом, показ кращих робіт вищих акторських театральних шкіл України — Києва, Харкова, Львова. У програмі акції були показані вистави: «Сестри Річинські» за І. Вільде (акторський курс Львівського національного університету ім. І. Франка. Керівник курсу — Т. Литвиненко, нар. арт. України, Національний академічний український драматичний театр ім. І. Франка); «Осінь любов» за новелою О. Олеса (Харківська державна Академія культури. Акторсько-режисерський курс І. Бориса, засл. діяча мистецтв України, ЕКМАТЕДОС — експериментальна майстерня театральних досліджень); «Суєта» І. Карпенка-Карого (автор сценічної версії та режисер-постановник Р. Коломієць, засл. діяч мистецтв України. Коломийський обласний український драматичний театр ім. І. Озаркевича); «Івасик-Телесик» (автор інсценізації та режисер О. Кузьмін. Вінницький обласний театр ляльок «Золотий ключик»); «Іду за край» (життя і творчість В. Стуса) О. Гаврилюк, Р. Семисала. (Національний академічний театр російської драми ім. Лесі Українки. Режисер — О. Гаврилюк).

У роботі творчо-виробничого практикуму взяли участь Ростислав Коломієць — член-кореспондент АМУ, учений секретар відділення театру АМУ, президент Українського центру Міжнародної асоціації театральних критиків; Наталія Владимірова — кандидат мистецтвознавства, учений секретар відділення теорії та історії мистецтв АМУ; Людмила Распутіна — театрознавець, редактор журналу «Український театр»; Світлана Максименко — театрознавець, викладач кафедри театрознавства та акторської майстерності Львівського національного університету ім. І. Франка; Олег Роєнко — актор Національного академічного театру російської драми ім. Лесі Українки, викладач сценічного руху Київського національного університету театру, кіно і телебачення ім. І. Карпенка-Карого; Михайло Байдюк — директор Вінницького обласного театру ляльок, заслужений працівник культури України та Олександр Свінбін — педагог-практик та головний режисер цього ж театру. Переглянуті вистави стали приводом для предметної розмови за круглим столом. Основні проблеми, порушені його учасниками, пропонуємо вашій увазі.

Ростислав Коломієць: Цю акцію ми не випадково проводимо в Коломиї. Бо тут у 1848 р. виник перший український театр не тільки Галичини, а й України. Біля його витоків стояв наш великий просвітитель Іван Озаркевич, парох місцевої церкви. Духовенство на цих теренах відіграло національно-просвітницьку роль. У Коломиї 1849 р. були вже відкриті читальні зали, народні бібліотеки, а театр поширював свій вплив і на Львів, і на всю Галичину... Історична заслуга о. Озаркевича в тому, що в основу першої постанови він узяв не просто «Наталку Полтавку» І. Котляревського, а переробку цієї п'єси, яку здійснив сам на покутський лад: «Дівка на виданню, або На милування нема силування». В цьому сенсі роль Озаркевича виростає до творця параболи: він об'єднав українську культуру, довівши, що її не можна поділяти на Галицьку, Наддніпрянську, Переддніпрянську, Деснянську, Слобожанську... Фактично він не декларував, а реалізував ідею єдиної української театральної культури. У тому аматорському (а я вважаю професійному) колективі на одній сцені працювали австрійці, поляки, українці; учителі, представники духовенства, місцева інтелігенція. А вчитель у Галичині — це не той вчитель, що в Наддніпрянській Україні. Передусім він просвітитель, місіонер. Коломия — своєрідна театральна Мекка, де існує якість доцентрова сила, що притягує театральну-культурний рух. Після 1864 р. навіть знаменитий театр товариства «Руська Бесіда» у Львові прагнув показувати свої прем'єри в Коломиї. Звідси пішло в світі багато талановитих акторів. Звідси походить український професіональний театр (дозволю собі не погодитись із Р. Пилипчуком). У 2008 р. відзначатимемо в Коломиї не тільки

160-річчя першого українського професіонального театру в Галичині, а, може, й усієї України. Коломийський театр має глибоке історичне коріння. Існував далі він складно: то у формі професіонального, то аматорського (хоча рівень не поступався професійному). 20 рр. тому сюди прийшов режисер Дмитро Чиборак, який відродив цей театр у ранзі професіонального. Я не хочу сказати, що тут дають взірцеву мистецьку продукцію. Але Коломийський театр ім. І. Озаркевича не сплутаєш з ніяким іншим: ні за репертуаром, ні за естетичними уподобаннями (тонкими і диференційованими), ні за популярністю (не фурорною, а стійкою в середовищі інтелігенції Галичини). Сьогодні в ньому працює наймолодша в Україні акторська трупа. Її основу складають випускники Київського національного університету театру, кіно і телебачення ім. І. Карпенка-Карого. Тому в ньому зійшлися як проблеми, так і досягнення сучасної театральної педагогіки. Це преамбула стосовно місця акції АМУ.

Будемо говорити про побачене, хоча ми з Н. Владимировою бачили набагато більше вистав, відбирали кращі. Розмову скеруємо у конструктивне русло. Сьогодні у вищій театральній школі існує безліч інститутів: навчають усюди і всі. Замість двох вищих театральних шкіл у Києві та Харкові (де ледь вправлялися з тим, щоб залучити до викладання майстрів високого класу), повідкривали курси у Рівному, Луцьку, Івано-Франківську... Добре, що у Львові на базі Національного університету імені І. Франка є база і майстри: Ф. Стригун, Б. Козак, Т. Литвиненко! Так склалося і в Тернополі. Але навіть там рівноцінних педагогів зі сценічної мови та руху немає. Збільшення кількості театральних шкіл призводить до загального зниження рівня українського театального мистецтва. Кількість їх розплодилася з легкої руки М. Поплавського у кожному обласному центрі.

Який вихід? По-перше, Міністерству освіти варто переглянути ліцензії цих вищих навчальних закладів. По-друге, варто повернутись до попередньої практики цільових наборів. Скажімо, набираємо у Києві курс для Волинського театру (або кілька осіб) з умовою, що такі студенти-випускники повертаються і відпрацьовують у своєму рідному місті. Але для цього потрібні зміни в законодавстві. Я особисто їх розробляв, вони існують. Але їх енергійніше треба запроваджувати. Три чверті розплідників напівпрофесійних акторів треба закривати.

Наталія Владимірова: Для молодих значно більше спокус у столиці. Стільки реклами, каналів телебачення, можливостей легкого заробітку! Я спостерігаю за студентами: через три роки у столиці вони забувають про те, що їм треба повертатися додому... І будуть вдаватися до всіляких хитрощів. І це примусове повернення — палка на два кінці. З одного боку, така практика приносила певні дивіденди. З іншого — як скеровувати творчу особистість?

Ольга Руданець: У системі освіти, наприклад, для працівників у провінції практикується фінансова надбавка, комунальні, соціальні пільги. Нині розроблено пакет законопроектів для сільської освіти. Перед виборами він активно дискутувався. Чому б подібне не застосувати в сфері культури? Стосовно спокус... У столиці акторів — сотні. Тут талановитого актора одразу помічають, їх може бути один-два...

Ростислав Коломієць: Ви абсолютно праві. Централізація культури — спадщина радянських часів. У країнах Європи відбувається децентралізація культури: у Роттердамі, скажімо, такий концентрат культури, якого немає у столиці, Амстердамі. Для того ми і проводимо акцію «Мистецтво молодих», щоб попрацювати на децентралізацію української культури. Хай на три дні, але Коломия стане столицею театральної культури. Треба сприяти виїзду за кордон на гастролі, фестивалі малих, але достойних театрів. Питання децентралізації культури має бути в основі державної політики України.

Наталія Владимірова: Ми прийняли Закон про театр два роки тому. І за цей час не розроблено жодного правового підзаконного акту, котрий би забезпечував соціальні гарантії молодим працівникам театру. Адаже це теж проблема вищої театральної школи! У наших підсумкових матеріалах та публікаціях від Академії мистецтв ми звернемося з проханням прискорити цей процес.

Світлана Максименко: Відкриття вже згаданих вищих театральних шкіл стали відповіддю на місцях державі, яка не реагувала на крики «sos» українських театрів (з їх старіючими трупами, низькими зарплатами та невирішеними творчими потребами). Та проблема не лише в акторах, а й у театрознавцях. Випускники ж названого фаху Київського національного університету театру, кіно і телебачення ім. І. Карпенка-Карого (до прикладу, Майя Гарбузюк) займалися у Львові живим театральним процесом. Перспектив наукової діяльності (у сенсі викладацької практики театрознавцям, пошукових програм) не було. З часу створення у 1999 р. (завдяки ректору Львівського національного університету імені І. Франка Івано-Вакарчуку) факультету культури і мистецтв можемо говорити про початки театрознавчої школи у Львові. Специфіка її полягає в тому, що для майбутніх дослідників театру Галичини в царині історії — непочатий край роботи. Постать того ж І. Озаркевича як театрального діяча, творчість В. Симчича, О. Затварської, Д. Чиборака (Коломия); В. Ячмінського чи М. Коцюлима (Тернопіль); М. Ярошенка чи О. Пуца (Луцьк) — список можна продовжити — потребують фахових досліджень. І цього не будуть робити київські чи харківські театрознавці. Стосовно тих, кого вабить живий театральний процес. Таких дослідників слід залучати до акцій, подібних до акції «Мистецтво молодих». Хай знайомляться із творчістю колег ще зі студентської лави, дивляться, спілкуються, відчувають потребу і відповідальність за свій фах. А то вони надто відірвані від театального процесу!

Михайло Байдюк: Наш практичний досвід виховання акторів для Вінницького театру ляльок теж почався із важких часів, коли багато театрів ляльок були на грані закриття. 15 рр. до нас ніхто після закінчення навчального закладу не приїздив на роботу... Тому в місті оголосили конкурс на акторів допоміжного складу. З кращими, кого відібрав головний режисер, ми підписали угоду на рік. Спочатку як актора допоміжного складу. З ними працював як педагог наш головний режисер Олександр Свіньїн. У такий спосіб трупа омолодилась, маємо семеро нових акторів. У штаті — 65 чоловік, з них — 18 акторів. Держава забезпечує лише зарплату. Фестивальні, гастрольні поїздки фінансують наші меценати. Відсутність закону про меценатство дуже гальмує розвиток театру.

Олександр Свіньїн: У нашій практиці є певний позитив: ми рік придивляємось, вивчаємо один одного. Потім вирішуємо спільно подальшу долю. Коли вистави режисера вагомі, привертають увагу глядача в місті, зростає його авторитет. Але поки не буде вирішений соціальний комплекс проблем, ситуація кардинально не зміниться.

Наталія Владимірова: Ваші актори можуть вступати до Київського національного університету театру, кіно і телебачення ім. І. Карпенка-Карого. Ми можемо їх рекомендувати на акторське чи режисерське відділення лялькарів (заочної форми навчання).

Олег Роєнко: Я репрезентую сценічний рух. Мені не подобається загальний рівень пластичної культури (серед побачених вистав). Бачу, що в театрах ніхто цим не займається. В Київському національному університеті, де я викладаю пластичний і сценічний рух, на роботу режисера з балетмейстером виділяється по 36 годин на останніх курсах. Я вважаю, що фахові дисципліни (танок, сценічна мова, сценічний рух) слід викладати максимально на першому, другому курсах. Далі давати загальноосвітні предмети: історія театру, теорія. Тоді можна говорити про якісний кінцевий результат навчання майбутнього актора.

У виставі «Суєта» І. Карпенка-Карого в Коломийському театрі я ставив сценічний рух: актори як молоді, так і старші не давали мені спокою: ходили на фехтування, працювали усі.

Дмитро Чиборак: Наші співробітники працюють на контрактній основі (ми взяли за зразок польський варіант). Актори прагнуть потрапити у виставу, бо від цього залежить їх рівень оплати праці. Завідувач трупи фіксує зайнятість кожного. І це вже головний біль режисера, як навантажувати їх. Ми — обласний театр, у штаті в нас — 60 чоловік. З Івано-Франківським театром (де близько 200 працівників) ми фінансуємось з однієї казни, за залишковим принципом. Я б хотів, щоб державне фінансування залежало від кінцевого результату роботи колективу: кількості прем'єр, показаних вистав, їх якості. Тоді б це був узаконений механізм

стимулювання якісної праці. Скажімо, за три сезони наш молодий актор Петро Чичук зіграв ролі Гамлета, Барильченка, Гольдкремера («Воа constrictor» за повістю І. Франка). Відповідно, рівень його оплати вищий. Ми самі знаходимо механізми матеріального заохочення із зароблених театром коштів.

Стосовно вищої школи, то у нас є театральне відділення при Прикарпатському університеті, Філія інституту культури М. Поплавського, Калуське училище культури. Рівень їх театральної підготовки — нульовий. З Коломиї поїхали до Києва навчатись і на театрознавчє відділення, і на акторське, і на кафедру організації театральної справи... Ніхто не повернувся!

Ростислав Коломієць: Поки не будуть змінені закони в державі (а ми збираємось і наголошуємо на такій необхідності), без впровадження контрактної системи в театрах, забезпечення системи відомчого житла та цільових наборів на навчання, усі розмови про децентралізацію української культури марні. Наші рекомендації і матеріали акції видамо в окремому збірнику з тим, щоб вони мали вихід та практичну реалізацію.

Ольга Руданець: Я б хотіла на завершення знову повернутись до просвітництва. У технодерному світі ця функція театру не відпала. Нині в Америці, звідки повернулася з навчання, дуже поширені фан-клуби. Це громадські інституції, які роблять імідж установі. Нам потрібно формувати своє глядацьке середовище, залучати до нього впливових людей, дітей, молодь. Щоб театр хвилював, треба ген хвилювання прищеплювати. І навіть якщо результат не отримаємо зараз, він все одно буде!

Упродовж 18–21 жовтня 2007 р. Коломия тішила своїм неспішним ритмом життя, ошатністю гарних будівель, передзвоном церковних дзвонів і святковою публікою у глядацькій залі, яка в неділю після церкви поспішала до театру.

Хід акції «Мистецтво молодих», теплий характер неформальних позалаштункових спілкувань, а головне — увага до старту професіональної діяльності вчорашніх випускників творчих навчальних закладів та їх підтримка (навіть у вигляді заохочувальних дипломів АМУ) довели нагальну потребу подібних заходів на майбутнє. Надто — у подоланні відірваності теорії від практики в системі вищої театральної освіти в Україні.

Записала **Світлана МАКСИМЕНКО**
Коломия